

איתיביה אבוי לרבה: וכי חרשת מעיקרא
— בת חליצה היא מדרבנן! ?

והתנן לקמן [ק"ב ב]: שני אחין — אחד פקח
ואחד חרש, שהיו נשואין לשתני נכריות —
אחת פקחת, לפקח, ואחת חרשת, לחרש.

מת חרש בעל חרשת, ונפלה לפני אחיו
הפקח, ליבום מדרבנן —

מה יעשה היבם שהוא פקח בעל פקחת?

הרי לחלוץ לה אינו יכול, לפי שהחלוצה
צריכה קריאה, והיא אינה יכולה לקרות.

אלא הרי הוא כונם את יבמתו החרשת,
מדרבנן.

ואם רצה אחר כך להוציא אותה בגט על ידי
רמיזה — יוציא, בלי צורך לחלוץ לה.

ואם מת פקח בעל פקחת, ונופלת לפני האח
החרש ליבום, מן התורה! —

מה יעשה חרש בעל חרשת?

הרי לחלוץ לה אינו יכול, לפי שהוא אינו
יכול לקרות, והקריאה מעכבת את החליצה.

אלא, הרי הוא כונם אותה, ואינו מוציא
אותה מתחתיו לעולם!

לפי שאין החרש יכול לתת לה גט ולהפקיע
בכך את קידושי אחיו הפיקח, שמכוחו היא
נפלה לפניו ליבום.

ומוכיח אבוי נגד רבה:

מאי לאו, האם לא מדברת המשנה הזאת
במי שהיא חרשת מעיקרא, שנופלת לפני
פיקח.

ובכל זאת, קתני בה רק שהפיקח כונם
אותה.

ומשמע שרק לכנוס אותה, אין — לכנוס
הוא יכול.

אבל להיות חולץ לה — הוא לא יכול, היות ק"ב-
שהיא אינה בת קריאה.

ומוכח, שגם בחרשת מעיקרא, לא תיקנו
חכמים שיחלוץ לה ברמיזה, אלא רק יכול
לכנוסה, ואחר כך להוציאה בגט.

ומתרץ רבה: לא! אין המשנה הזאת מדברת
בחרשת מעיקרא, כי היא כן יכולה לצאת
בחליצה ברמיזה, כמו שנכנסה לבעלה
ברמיזה.

אלא, המשנה הזאת מדברת — בפקחת
ואחר כך נתחרשה!

שהיא אינה חולצת מן התורה בלי קריאה,
היות ונשואיה לבעלה היו קידושין גמורים
בהיותה פיקחת, ולא ברמיזה.

תא שמע רביה אחרת כנגד רבה, מהמשכה
של אותה המשנה [לקמן ק"ב ב]:

דתנן: שני אחין פקחין שהיו נשואין שתי
נשים נכריות, שאינן אחיות — אשה אחת
פקחת, ואשה אחת חרשת.

ומת פקח, בעל החרשת, ונפלה החרשת לפני
האח השני ליבום.

מה יעשה האח השני, שהוא פקח בעל פקחת,
עם יבמתו החרשת, שהרי אינו יכול לחלוץ
לה, כיון שאינה בת קריאה? —

כונם את החרשת. ואז, אם הוא רוצה

להוציא אותה בגט — יוציא בגט בלבד, בלי שיצטרך לחלוץ לה.

ואם מת האח הפקח בעל הפקחת, ונפלה הפקחת לפני האח הנשוי חרשת מה יעשה פקח בעל חרשת?

או חולץ או מייבם לפיקחת.

ומדייק אביי: מאי לאו, האם לא נאמר, כי מדהוא, כמו שהיבם הוא פקח מעיקרא [דהיינו, שלענין היבם אין כל חילוק מה היה מצבו בעבר, אלא העיקר הוא מצבו בהווה, בשעת הנפילה ליבום לפניו] —

כך היא, החרשת היבמה האמורה במשנה, נמי, גם היא, מדובר בה אפילו אם היא חרשת מעיקרא.

ובכל זאת קתני: אם מת האח הנשוי חרשת, ונפלה ליבום לפני אחיו הרי הוא כונם אותה. ואז, אם הוא רוצה להוציאה, מוציאה בגט.

ומשמע, כונם, ואחר כך מוציא בגט — אין, כך יכול הוא לעשות.

אבל שיהא חולץ לה, ולהוציאה כן, מבלי לכנוס תחילה — הוא לא יכול!

ומוכח, שאפילו בחרשת מעיקרא — לא מועילה חליצה ברמיזה, ותיקשי לרבה.

וגם על קושיה זו, מתרץ רבה כמו על הקושיה הקודמת:

מידו איריא? האם יש הכרח מכך שהפיקח האמור במשנה הוא פיקח מעיקרא, שגם החרשת האמורה במשנה, גם היא חרשת מעיקרא?

והרי אפשר לחלק, ולומר, כי הא, הפיקח, כדאיתא, מדובר בו, בפיקח מעיקרא, ואילו הא, החרשת, כדאיתא, מדובר בה דוקא שלא היתה חרשת מעיקרא.

אבל לחרשת מעיקרא הוא יכול לחלוץ ברמיזה, כדברי רבה, כי כמו שנכנסה לאחיו ברמיזה — כך הוא יכול לחלוץ לה ברמיזה.

אך עתה מוכיח אביי מהלכה שלישית, הסמוכה לשתי ההלכות הקודמות במשנה ההיא, שאכן מדברת המשנה ההיא בחרש ובחרשת מעיקרא, ולא בפקחת שהתחרשה.

ובכך תחזורנה שתי הקושיות הקודמות על רבה מהמשנה ההיא, שמוכח משתי ההלכות שבמשנה ההיא, כי גם חרשת מעיקרא אינה יכולה לצאת בחליצה ברמיזה.

איתיביה אביי לרבה, דהיינו, מביא אביי עתה הוכחה מהלכה שלישית במשנה ההיא, שהמשנה הזאת עוסקת בחרשת מעיקרא.

כי מסתבר שכל שלשת ההלכות הסמוכות זו לזו במשנה ההיא, העוסקות בחרש וחרשת, מדברות באותו סוג של חרש וחרשת — ואם כן, מסתבר לומר שגם שתי ההלכות הקודמות שהביאה הגמרא, מדברות גם הן בחרשת מעיקרא.

וחזורת שתי הקושיות [משתי ההלכות הקודמות!] כנגד רבה:

דתנן: שני אחין — אחד פקח ואחד חרש, שהיו נשואין שתי אחיות — אחת פקחת, ואחת חרשת.

מת חרש בעל חרשת, ונפלה חרשת ליבום לפני הפקח הנשוי פקחת.

מה יעשה פקח בעל פקחת? —

אינו עושה דבר, אלא **תצא** החרשת בלי חליצה, **משום אחות אשה**. כדין ערוה הנופלת ליבום, שאינה זקוקה לחליצה כדי להינשא לשוק.

אבל, אם **מת פקח בעל פקחת**, ונפלה הפקחת לפני החרש, שאינו בר חליצה מפני שאינו יכול לקרוא — **מה יעשה חרש בעל חרשת?**

מוציא החרש את **אשתו** החרשת **בגט**, לפי שאחותה הפקחת הנופלת לפניו ליבום מן התורה אוסרת עליו את אשתו כדין אחות זקוקה [למאן דאמר "יש זיקה"].

כי אין כח בידי נישואי אשתו החרשת, שהם רק נישואין מדרבנן, לדחות את זיקת אחותה הפקחת, הנופלת אליו מן התורה מנישואי אחיו הפקח, שהם מן התורה.⁽¹⁾

ולכן, אשתו החרשת, אסורה עליו עתה מדין "אחות זקוקתו".

ואילו **אשת אחיו**, הפקחת, הנופלת לפניו ליבום, **אסורה עליו לעולם!**

כי אינו יכול לחלוץ לה — לפי שהוא חרש, ואינו בר קריאה.

ואינו יכול לכונסה ולהוציאה לאחר מכן בגט, כיון שהרי יש לו באשתו החרשת מקצת קידושין, ומכח זה אחותה אסורה עליו משום אחות אשתו. ואף לאחר שיגרש את אשתו, היא ממשיכה להיות אסורה עליו כמו אחות גרושת אשתו.

ומוכיח אביי שהמשנה מדברת בחרש מעיקרא —

שהיות, **וכי תימא**, אם תאמר כי **הכא נמי**, הלכה זו גם היא מדברת **בפקח ואחר כך נתחרש**, ובדומה לו בחרשת מדובר בפקחת שאחר כך התחרשה.

תיקשי, **מי מוצי מפיא?** הכיצד יכול פקח שהתחרש להוציא את אשתו בגט, ומשמע מלשון המשנה שתהיה מותרת להנשא לאחרים מחמת גט זה.

והרי קידשה כשהוא פיקח, וגט שנותן משנעשה חרש אינו יכול להוציא מקדושו שקידשה בהיותו פיקח!

והראיה, **דהתנן**: מי שקידש את אשתו כשהיא פיקחת, ו**נתחרשה** תחתיו — **יוציא** אותה בגט, אם ירצה.

אבל, אם קידשה כשהיא פיקחת, ו**נשתתית** תחתיו — **לא יוציא**, היות ותיקנו חכמים שישאירנה תחתיו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר עקב היותה שוטה.

ואם קידש אשה בהיותו פיקח, ואחר כך **נתחרש הוא**, או **נשתתה** — **לא יוציא עולמית!**

היות ואין גירושיו כשהוא חרש ושוטה, שאז הוא חסר דעה, יכולים להפקיע את קידושיו הגמורים, שעשה בה בהיותו פיקח.

אלא לאו, דהיינו, אם כן, הרי בהכרח, כי זה ששנינו מת הפקח, ונפלה אחותה לפני החרש ליבום, מוציא החרש את אשתו

1. רש"י נקט שנישואי החרש בחרשת הם "ספק נישואין", ולכן אין בכוחם לדחות את זיקת

[אחותה, מדין אחות זקוקתו] בגט —
בחרש מעיקרא, כי פיקח שהתחרש אינו
 מוציא, כאמור.

ומדהוא, החרש האמור המשנה, **חרש
 מעיקרא** —

היא, החרשת האמורה במשנה, **נמי** — גם
 היא **חרשת מעיקרא**.

ומכך דהחרשות האמורות בהלכה של
 "אחיות הרשות", הן **חרשות מעיקרא** —

הרי גם החרשות המוזכרות בשתי ההלכות
 הסמוכות, העוסקות באחיות **נכריות**, **נמי**,
 גם הן **חרשות מעיקרא**.

ותנן גבי אחיות נכריות, שאם נפלה לפניו
 חרשת, שהיא כאמור, חרשת מעיקרא, הרי
 הוא כונס אותה, ורק אחר כך יכול להוציאה
 בגט.

ומוכח כי **כונס**, **אין**, רק אז יכול להוציאה
 בגט, אבל **חולץ מיד**, **לא!** ותיובתא לרבה
 הסובר שחרשת מעיקרא יוצאת מהיבם
 בחליצה ברמיזה כמו שנכנסה לאחיו
 ברמיזה.

אישיטיק רבה ולא ענה לאביי על קושייתו
 זאת.

כי אתא, כאשר בא אביי לקמיה **דרב יוסף**,
 וסיפר לו את קושייתו על דברי רבה, **אמר**
 ליה רב יוסף לאביי:

מאי טעמא תותביה מהא? מדוע הקשית
 עליו מדברי המשנה הללו, **דיכול לשנויי**,

שיכול היה רבה לתרץ לך, שאין זו קושיה
 מוכחת, לפי שאפשר לחלק ולתרץ, שלא כל
 ההלכות נשנו באותו סוג של חרשת, אלא:

בשתי נשים **אחיות** — אכן מדברת בהן
 המשנה **בחרשות מעיקרא**.

אך בשתי נשים **נכריות**, שמשם הקשית על
 רבה — מדברת בהן המשנה **בפקחות ואחר
 כך נתחרשו**, ולכן אינן חולצות ברמיזה.

אבל חרשת מעיקרא, כשם שקידשה אחיו
 ברמיזה, יוצאת אף מן היבם בחליצה
 ברמיזה, וכדברי רבה.

אלא, **איבעי לך לאותביה מהא**, היה לך
 להקשות מהלכה אחרת במשנה הזאת:

דתנן: **שני אחין חרשין שהיו נשואין שתי
 אחיות פקחות, או שתי אחיות חרשות, או
 שתי אחיות** — אחת פקחת ואחת חרשת.

ונשואיהן של שני האחים שוים, כיון שהם
 חרשים, הרי הם נושאים את נותיהן ברמיזה,
 בין שהיתה האשה פיקחת ובין שהיתה
 חרשת.

**וכן שתי אחיות חרשות שהיו נשואות לשני
 אחין פקחין, או לשני אחין חרשין, או לשני
 אחין אחד פקח ואחד חרש**.

וגם כאן נשואיהן של שתי האחיות שוים,
 ששתיהן נישאות ברמיזה, בין היה הבעל
 פיקח ובין היה חרש.

ומת אחד האחים —

להלן שנישואי חרש תיקנום חכמים כ"ספק
 קידושין".

הפקחת, הנופלת אליו מנישואין גמורים.
 והדברים צריכים ביאור. ויתכן שתפס את הצד

הרי אלו, נשותיהם הנופלות לפני האח השני — פטורות מן החליצה וזמן הייבום, כדין אחות אשה.

ואם היו שתי הנשים נכריות זו לזו, שלא היו אחיות — לא יחלצו להם היבמים, שאם הוא חרש, הוא לא בר חליצה, ואם היא חרשת, היא לאו ברת חליצה.

אלא יכנסו אותן היבמים, שהרי אינן יוצאות משום אחות אשה.

ואם רצו אחר כך להוציא אותן — יוציאו אותן בגט!

ומדייק רב יוסף: היכי דמי? באיזה סוג של חרש וחרשת מדברת המשנה?

אילימא בפקחים ולכסוף נתחרשו — מי מצי מפקי? הכיצד יכולים החרשים להוציא בגט את הנשים שנישאו בשעת פיקחותם?

והתנן: נתחרש הוא או נשתטה — לא יוציא עולמית את האשה שקידש בעת פקחותו!

אלא לאו, מדברת המשנה אחרשין מעיקרא.

ומדהן, האחים, חרשין מעיקרא — אינהו, הנשים, נמי חרשות מעיקרא.

וקתני: אם היו נכריות — יכנסו.

ומשמע, יכנסו, אין, יחלצו לא.

ומכאן, תיובתא דרבה, שאמר חרשת מעיקרא יוצאת בחליצה ברמיזה כמו שנכנסה ברמיזה.

ומסקינן: אכן תיובתא היא.

שנינו במשנה: קטנה וחרשת — אין ביאת [היבם ב] אחת מהן פוטרת צרתה.

אמר רב נחמן: אשכחתי מציאתי לרב אדא בר אבהו, ולרב חנא, חתניה, חתנו, דיתבי שהיו יושבים וקמקרו אקורתא, ומקהילים סביבם תלמידים, שהיו באים לשמוע דבריהם, בשוקא דפומבדיתא, ואמרי:

הא דתנן במשנתנו, שקטנה וחרשת שהיו נשואות לאדם אחד, ומת, ונפלו ליבום — אין ביאת היבם באחת מהן, פוטרת צרתה —

הני מילי, דוקא במקום דנפלה ליה ליבום מאחיו שהיה פקח!

שאו יש לנו ספק, באיזו מהן היה נחא יותר לאחיו המת, וקידושיה היו מעולים משל חברתה.

היות דלא ידעינן —

אי בקטנה נחא ליה לאחיו המת יותר, ולכן גם זיקתה ליבם מעולה יותר מזיקת חברתה.

אי בחרשת נחא ליה לאחיו יותר, וזו היא שזיקתה מעולה יותר.

ולכן, אין ביאת היבם על אחת מהן פוטרת צרתה. כי שמא בא על זאת שזיקתה פחותה מחברתה, ואין היא פוטרת את חברתה שזיקתה מעולה.

וצדדי הספק הם:

אי בקטנה נחא ליה יותר — היות דאתיא, שעתידה היא לבוא לכלל דיעה, כשתגדל, אבל חרשת לעולם לא תבוא לכלל דעה.

אי בחרשת נחא ליה יותר — היות הגדולה היא, וכת ביאה היא כבר עתה.

אבל אם נפלה ליבום לפני אח פיקח, קטנה

וחרשת מאחיו שהיה גם הוא חרש — ודאי לאחיו החרש, בחרשת ניהא ליה יותר.

היות ויש בחרשת יש לאחיו החרש שני דברים לטובתו. האחד, משום דבת ביאה היא עתה. והשני, משום בת מיניה היא, שהוא חרש והיא חרשת.

ואילו בקטנה יש רק דבר אחד לטובתו, שהיא עתידה לבוא לכלל דעה כשתגדל.

והוסיף רב נחמן:

ואמינא להו, ואמרתי להם, אנא: אפילו נפלה ליה מאחיו חרש — נמי מספקא ליה, יש להסתפק אם ניהא לו יותר בחרשת או בקטנה.

ולכן, בין בנפלה מפקח ובין נפלה מחרש, אמרה המשנה שאין ביאתה של אחת מהן פוטרת צרתה.

ועתה באה הגמרא לבאר, כיצד היא תקנתן של החרשת והקטנה שנפלו לפניו?

שהרי כיון שאם כנס אחת אין נפטרת השניה — אם כן, כיצד יתיר את השניה?

והרי בין הקטנה ובין החרשת — אינן בנות חליצה [החרשת אינה בת חליצה לעולם, והקטנה אינה בת חליצה עד שתגדל]?!?

ולבוא על שתיהן — ודאי שאסור, שהרי בית אחד הוא בונה ולא שני בתים.

אמר רב חסדא אמר רב: כונס את החרשת, ומוציאה בנט, כי אין לה כל תקנה אחרת לצאת ממנה.

ויקדים לכונסה לפני שתגדל הקטנה ויחלוץ לה, כי שתחלוץ הקטנה [כשתגדל] תיפסל החרשת ליבום, מדין "כיון שלא בנה שוב לא יבנה".

ואילו הקטנה — תמתין עד שתגדיל, ותחלוץ.

אבל אם יכנוס את הקטנה, שוב לא תוכל החרשת לצאת, לא בחליצה ולא ביבום. שהרי אסור לו ליבם לקחתה גם אם יגרש את הקטנה, משום "בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים"

אמר רב חסדא, שמע מינה, מדברי רב הללו, שקסבר רב שכך הגדירו חכמים את קנינן מדרבנן של קטנה וחרשת:

חרשת — הרי היא קנויה מדרבנן ואולם "משוויירת" היא בקנינה, שאין היא נחשבת לקנויה לגמרי מדרבנן, אלא רק כ"קנויה במקצת" [ויש בה מקום לתפיסת קידושין של עוד אדם, מדרבנן]⁽²⁾.

קטנה — הרי היא בגדר "קנויה מספק" — שיתכן והיא קנויה כולה לגמרי, מצד אחד, ויתכן שאינה קנויה כלל, מצד שני.

ומבאר רב חסדא את הראיה לדבריו, בשיטת רב:

דאי סלקא דעתך לומר להיפק, שחרשת היא זאת שהיא "קנויה ואינה קנויה", ואילו קטנה היא ה"קנויה ומשוויירת" —

תיקשי, חרשת — אמאי כונס, ומוציאה אחר כך בנט!?

החלקת יואב בסימן ב סובר שלא תיתכן בה תפיסת קידושין גם אם קנינה משויר. ואילו

2. נחלקו האחרונים אם יש בה תפיסת קידושין מאדם אחר, מדרבנן.